

Svar på høring: Nasjonale retningslinjer for åpen tilgang til forskningsresultater

Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU) er et institutt for anvendt forskning, og en uavhengig stiftelse under Klima- og miljødepartementet (KLD). Vi jobber både med konsulent- og forskningsprosjekter om kulturminner og kulturarv knyttet til arkeologi, konservering, digital dokumentasjon og teknologi, bygningsvern og byutvikling. NIKU dekker dermed en stor bredde av fagdisipliner som arkitektur, sosiologi, etnologi, samfunnsgeografi, arkeologi og konservering, i tillegg til realfag og teknologi.

NIKU er det eneste instituttet blant miljøinstituttene som både jobber med humaniora og samfunnsvitenskap. Vi er et lite institutt sammenlignet med de andre miljøinstituttene, og i 2015 hadde NIKU den største andel av inntektene fra oppdrag og lavest forskningsinntekt, sammenlignet med de andre miljøinstituttene. I 2015 kom 16% av stiftelsens inntekter fra basisbevilgningen fra NFR og vi har få andre forskningsmidler. Det betyr at forskningsøkonomien vår er veldig sårbar og dette påvirker våre holdninger til åpen tilgang til forskningen. Våre rammevilkår for å drive med forskning skiller seg derfor betraktelig fra de andre miljøinstituttene så vel som fra humanistiske og samfunnsvitenskaplige fag i UoH-sektoren.

Ang. rapportens del 1. Nasjonale mål og retningslinjer

NIKU er prinsipielt enig i at offentlig finansiert forskning bør gjøres åpent tilgjengelig og at det er nødvendig at det stilles tydelige krav rundt åpen publisering. I det følgende konsentrerer vi våre kommentarer til rapportens andre og tredje del.

Ang. rapportens del 2. Tiltak og forutsetninger

Åpen publisering på NIKU har så langt blitt betalt av forskningsprosjektene som produserer forskning. På grunn nødvendig høy timepris (som følger av de økonomiske rammevilkårene for et frittstående institutt) får vi mindre ut av forskningsmidlene våre sammenlignet med UoH-sektoren, og utgifter til åpen publisering er derfor en ekstra utgift som belaster en sårbar økonomi. Til forskjell fra de større

Et institutt i Miljøalliansen

NIKU hovedkontor
Storgata 2
Postboks 736 Sentrum
0105 Oslo
Telefon: 23 35 50 00
TeleFax: 23 35 50 01

NIKU Distriktskontor
Farmannsveien 30
3111 TØNSBERG
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Distriktskontor
Dreggsallmenningen 3
Postboks 4112 Sandviken
5835 BERGEN
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Distriktskontor
Kjøpmannsgata 1b
7013 TRONDHEIM
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tromsø
Hjalmar Johansens gt. 14
Framsenteret
9007 TROMSØ
Telefon: 77 75 04 00

institusjonene i UoH-sektoren har ikke NIKU eller miljøinstituttene et eget publiseringsfond og har derfor ikke tilgang til NFR sine STIM-OA midler. For NIKU er det derfor avgjørende at finansieringsordninger for OA-publisering – enten nasjonale eller for instituttsektoren – kommer på plass raskt og før de nasjonale retningslinjene trer i kraft.

Endringer mot åpen publisering er en tid- og ressurskrevende prosess. Alle oppgaver i forbindelse med dette (deponering, innføring av Brage, egne retningslinjer, bevisstgjøring av ansatte, holde seg orientert om endringer i nasjonale registreringsopplegget, oppdatere og implementere etc.) kommer i tillegg til mange andre oppgaver for en veldig liten forskningsadministrasjon (to stk. fra november 2016). Mer brukervennlig samkjøring mellom institusjonsarkivet Brage og registrering av forskningsresultater i CRIstin er eksempel på noe som vil være ressursbesparende og dermed svært viktig for små forskningsadministrasjoner som preger instituttsektoren.

Ang. opplæring, foreslår arbeidsgruppen at dette gjøres som en del av PhD-programmene. Mange fagansatte og forskere ved NIKU har ikke vært/er ikke tilknyttet slike programmer. Det er ønskelig at det finnes gode løsninger for opplæring av fagansatte og forskere ved instituttene også.

Det er fint at arbeidsgruppen foreslår at forskningsledere deltar i forhandlingsprosesser om avtaler med internasjonale forlag og i en nasjonal styringsgruppe. Det er viktig at forskningsledelsen ved små institutter som NIKU er også representert i slike prosesser/grupper.

Ang. rapportens del 3. Bakgrunn og drøfting

Akademisk ansvar ved et institutt for anvendt forskning

Ettersom mye av forskningen vi gjør er basert på empiri som kommer fra oppdrag i forbindelse med offentlig initierte utbyggings- og utviklingsprosjekter, har NIKU et enda større ansvar for å publisere og formidle forskningsresultatene åpent. Paradokset er at slike forvaltningsstyrte prosjekter skal være kunnskapsbasert, selv om det ofte er lite eller ingen midler til forskning i budsjetttrammene fra forvaltningsinstitusjonene. Et typisk eksempel på dette er saker der kulturminneforvaltningen (Riksantikvaren/KLD) gir dispensasjon fra vernebestemmelsene i kulturminneloven med vilkår om arkeologisk dokumentasjon og utgraving, men ikke åpner for forskning og analyse. Forvaltningsinstitusjonene kan ikke belaste tiltakshavere med kostnader til forskning når det gis dispensasjon, selv om materialet det er snakk om nettopp skal sikres som kilder til kunnskap og av hensyn til forskning. Samtidig er det nødvendig for NIKU å forske på funnene som kommer fra slike forvaltningsprosjekter for å kunne levere kunnskapen som kreves både for videre forvaltning og for å oppfylle kulturminnelovens egentlige hensikt om kunnskapsproduksjon. Slike problemstillinger adresseres i liten grad i forslaget til nasjonale retningslinjer, men er like fullt av betydning for hvordan resultater fra denne typen prosjekter utvikles og publiseres.

For NIKU er det å skaffe tilgang til den forskningslitteraturen vi trenger for å gjøre jobben vår en kjent problemstilling. Vi får våre bibliotekstjenester gjennom Riksantikvaren. Ettersom Riksantikvaren er et direktorat og ikke en forskningsinstitusjon, er behovene våre for vitenskapelig litteratur ulike, og det er derfor ingen mulighet for å samfinansiere dyre abonnementer og tidsskriftpakker fra de store forlagene. Som et lite institutt har vi derfor tilgang til relativt få av tidsskriftene vi kunne tenke oss å ha tilgang til. En felles bibliotekstjeneste for miljøinstituttene eller samarbeid med universitetsmiljøer

som jobber med de samme fagene kunne være ønskelig. Pr i dag er instituttsektoren preget av ulike varianter av lokale løsninger, som dels er svært dyre og dels lite tilfredsstillende. Bred implementering av OA-publisering vil på lengre sikt lette problemet. I overskuelig fremtid vil det imidlertid være problematisk at vi både får økonomisk belastning med å publisere åpent selv, samtidig som vi betaler dyrt for å få tilgang til forskning i store internasjonale tidsskrift og forlag som ikke publiserer åpent. For NIKUs del er det også slik at mye av den viktige litteraturen på våre fagområder publiseres i monografier og antologier som tradisjonelt sett ikke er omfattet av Open Access.

På flere av fagområdene som dekkes av NIKU, er det vanskelig å publisere i kanaler på nivå 2 som samtidig er åpne. Det vil si at per i dag er kvaliteten på OA-tidsskrifter innenfor kulturhistoriske fag ikke høy nok til å representere reelle publiseringskanaler for det beste av vår forskning. Vi støtter derfor oppfordringen at fagrådene tar denne problemstillingen på alvor (s. 20).

Avslutningsvis vil NIKU uttrykke ønske om at innføringen av insentiver ikke må bidra til å øke de store institusjonelle skillene som preger dagens norske forskningslandskap og gir mer makt til de store enn det de alt har. Vi trenger løsninger som tar høyde for forskjeller i dagens system og ordninger som gjør det mulig for mindre institusjoner å publisere åpent.

Med vennlig hilsen

Stefka G. Eriksen,
forskningsdirektør

Josephine M. Rasmussen,
forskningskoordinator

Brevet er godkjent elektronisk og har derfor ingen signatur.